

# לאורו

גליון 19  
יתרו, התשע"ח

בעזרת ד'

## עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל



יהדות ומדיניות  
היסטוריוסופיה-הרב קוק (ה)  
הרב אורי שרקי

התורה - כסגולה וכהדרכה  
הרב יעקב א. כהנא-שפירא

שבת, הודאה ובקשה  
הרב אביחי קצין

גדולת חיינו הלאומיים  
הרב שלמה לוי

ביאור  
ל"אורות  
התחיה"

ערך מלחמת הדעות (ב)  
אלדד פרי

ביאור  
ל"אורות  
הקודש"

ביאור  
ל"מידות  
הראיה"

אהבת ישראל  
הרב יצחק חי זאגא

"בינו  
שנות  
דור דור"

'התקשורת'  
הרב יוחנן פריד

"ככל המצבים צריכים למצא את הרצון הטוב שבאדם,  
ואם עומם אורו מלהבים אותו בתורה ובתפילה".

(מידות הראיה, רצון ג)

# התורה - כסגולה וכהדרכה

הרב יעקב א. כהנא-שפירא



שצריכה להיות הכנה על מנת לקבל את התורה - ניחא אולם להגדיר דבר זה כחלק מן המעמד עצמו, ואף עיקרו, מה סברא יש בדבר!?

מדברי מרן הרב זצ"ל, בספרו 'אורות התורה' (פרק ח. א) ניתן לעמוד על עניין עמוק זה, ואלו דבריו שם: "הקדמת 'נעשה' ל'נשמע' מציינת את הוקרת התורה מצד סגולתה האלוקית, יותר על מה שראוי להוקירה מצד צורך התועלת המעשית שיש בלימודה, כי כיוון שכבר נאמר 'נעשה' הרי הקישור אל ערך המעשי הוא כבר בכלל, ו'נשמע' מציין את ערך הלמוד הסגולי."

עם ישראל הקדים 'נעשה' ל'נשמע' והייתה בו, אם כן, המוכנות לקבל את התורה עוד קודם שידע את פרטי וענייני המצוות.

ישנה תפיסה שעניין מצוות התורה הם לתועלות מסוימות: חברתיות, אנושיות וכיו"ב. אדם יכול לסבור שמצוות התורה נועדו כדי שיהיו לו חיים טובים יותר, בכדי להנעים את חייו. שאנשים ירגישו בנוח זה עם זה. אולם מרן הרב זצ"ל מלמד אותנו שאמנם עניין התורה כולל גם עניינים אלו, אך הוא הרבה למעלה מזאת, יש בעיסוק בתורה ובקיום המצוות עניין מצד עצמו, מצד הסגוליות שבדבר, יש עניין בעצם ההידבקות בתורה עצמה.

כאשר עם ישראל מכריז 'נעשה' קודם ל'נשמע', הוא אומר בפה מלא שהוא רוצה את התורה לא רק מצד ההדרכה המעשית, לא רק מפני שהוא 'מרויח' משהו מעשי, אלא כדי להיות שייך לתורה, להידבק בה, באותיותיה, להיות שייך וקשור לד' יתברך. ביום הזה 'יום מתן תורה' מופיע עם ישראל במלוא חשקו ורצונו, ומתגלה גדולתה של התורה.

סיפור מתן תורה המתואר בפרשתנו מתחיל בציון הזמן "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים".

את חג "זמן מתן תורתנו" אנו חוגגים בו' בסיוון אף על פי שהתורה ניתנה בז' בסיוון (שבת דף פו, ב) משום שגמר ההכנה של מקבליה הוא ממש כיום קבלת התורה.

הוא אומר שהמוכנות של עם ישראל לקבל את התורה, ההיטהרות, הרצון וההשתוקקות היו בו' בסיוון, על כן גם לשיטת רבי יוסי הסבור שהתורה ניתנה בז' בסיוון (בניגוד לדעת חכמים שקבעו כי יום ו' בסיוון הוא היום) - ישנה חשיבות להכנה, ואף היא העיקר!

בדרך זו מתיישבת קושיית התוספות במסכת ע"ז (דף ז, א). המבקשים הסבר לשיטת ר' יוסי על דרשת חכמים כי 'יום השישי' הנאמר במעשה בראשית - הוא רמז ליום קבלת התורה! והרי לדעתו ניתנה התורה בז' בסיוון?! אלא אומר על כך שם המהרש"א 'כי יראת החטא (=ההכנה) קודמת לחכמה במעלה ובזמן'.

מו"ר אבי ראש הישיבה זצ"ל יישב קושיית ה"מגן אברהם" הכיצד אנו אומרים בו' בסיוון 'יום מתן תורתנו' שלא כר' יוסי, שנפסקה הלכה כמותו שאמר בז' סיוון? בחילוק שבין קבלת התורה בפועל על ידי המקבלים, ובין היום שמצד הקב"ה הייתה בו נתינת התורה היינו בו' סיוון. (ויסוד הדברים במהר"ל ב'תפארת ישראל פרק כז, ובספר "קדושת לוי" לחג השבועות)

אולם עדיין יש להבין, מה יש במוכנות לקבל את התורה שהיא גדולה מקבלת התורה בפועל? על כך

## הגיליון מוקדש לע"ג

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל • ר' יעיש בן אסתר ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל

# שבת, הודאה ובקשה

## הרב אביחי קצין



לא כך סבר מרן הרב זצ"ל. הרב ראה את חלק השבח כחלק המשמעותי והמרכזי בעולם התפילה. כך למשל התייחס הרב לדברי הגמרא במסכת ברכות (דף ו. ב) כדלקמן: **תניא, אבא בנימין אומר: אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר: לשמוע אל הרנה ואל התפלה, במקום רנה שם תהא תפלה.** (מלכים א' ח')

מה משמעותה של הקביעה שתפילה שאינה בבית הכנסת אינה נשמעת? וכיצד נלמד הדבר מן הפסוק? מדוע בית הכנסת מכונה מקום הרינה?

מרן הרב זצ"ל מסביר כי רינה ותפילה הם שני החלקים של התפילה: השבח (רינה) והבקשה (תפילה). ההבדל בין 'הבית' לבית הכנסת הוא, שהבית - מבצרו של האדם הוא. נבנה למענו ולטובתו. לעומת זאת, בית הכנסת נבנה כדי להרבות כבוד שמים. ולכן התפילה בבית היא התפילה הפרטית האגוצנטרית, זו המייצגת את האינטרס הפרטי. לעומת זאת, תפילת בית הכנסת, היא התפילה הפונה אל הקב"ה, מודה לו ומשבחת אותו. לכן מקום התפילה צריך להיות דווקא בבית הכנסת ולא בבית הפרטי.

הרב ממשיך ומבאר את מקומם של שני החלקים, תוך שהוא מסביר בצורה מופלאה סוגיא הנראית מוזרה מאד במבט ראשון: **אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: מניין שהקדוש ברוך הוא מתפלל? שנאמר (ישעיהו נו, ז) "הביאותים אל ה' קדשי ושמתים בבית תפלותי" 'תפלתם' - לא נאמר אלא 'תפלת' מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. מאי מצילי? אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי, ויגולו**

יתרו נתפס בעינינו, בצדק, כמי ש'יתר' (=הוסיף) את הפרשה בה נאמרה צורת ניהול מערכת המשפט. אולם המתבונן בדבריו של יתרו יגלה דבר נוסף שיתרו מצטיין בו. והוא תכונת ה**הודאה: וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה ד' לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶצִילוּ מִיַּד מִצְרַיִם: וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ד' אֲשֶׁר הֶצִיל אֶתְּפֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲה אֲשֶׁר הֶצִיל אֶת־הָעַם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם:**

ואכן במסכת ברכות (דף נד. א) מלמדת אותנו הגמרא שממנו לומדים שיש 'לברך על נס': "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. מנא הני מילי (רש"י דמברכותין אניסא)? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: ויאמר יתרו ברוך ד' אשר הציל וגו'.

כל זאת - בזמן שכל ישראל לא הלכו בדרך זו: **תנא משום רבי פפייס: גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ד'.** (סנהדרין דף צד, א).

'ההודאה' כמו גם 'השבח' הם חלק מעולמה של התפילה, והן מתלוות אל 'הבקשה'. בתפילה אנו עושים שתי פעולות מקבילות. באחת אנו משבחים את הקב"ה ומודים לו על כל החסד שעשה עמנו. ומאידך, אנו מבקשים ממנו בקשות שונות.

איזה משני החלקים משמעותי יותר? השבח או הבקשה? המכיר מעט את כתביו של הרב י"ד סולוביצ'יק זצ"ל מוצא שהוא הדגיש את מוטיב הבקשה: ... כפי שנתבאר זקוקה התפילה גם לשבח ולהודאה. מכל מקום לשדה וכוחה של התפילה צפונים בעיקר בבקשה.

# גדולת חיינו הלאומיים

משנה ה

הרב שלמה לוי



עמין כליבא בין שייפין, כמה דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפילו רגעא חדא בלא לבא, הכי עמין כלהו לא יכלין למיקם בעלמא בלא ישראל.

(= שודאי אנו קרובים למלך עליון יותר מכל שאר העמים, ודאי כך הוא. שישראל עשה אותם הקדוש ברוך הוא לב כל העולם. וכך הם ישראל בין שאר עמים כלב בין האברים, כמו שאברים לא יכולים להתקיים בעולם אפילו רגע אחד בלא לב, כך עמים כולם לא יכולים להתקיים בעולם בלי ישראל).

## בחינת 'הלב באברים'

מין הרב זצ"ל ב'שמונה קבצים' (קובץ ז אות קסט) מבאר את מקומה ותפקידה של האומה במירקם העמים:

"חביב אדם שנברא בצלם. חלוקים הם העמים כולם, מהמדרגה העליונה עד השפלה שבהם, חלוקה אורגנית של אברי הגויה, ובתוכם מאירה נשמת העולם, שהיא כנסת ישראל, נשמת העמים כולם, הודם, תפארתם וברכתם. רק בצורה כזאת אפשר להכיר את העולם, את האנושיות, ואת האומה הנפלאה, ממלכת הכהנים וגוי הקדוש.

מי שמסתכל בשפופרת הבטה זו, ירומם ויינשא בעיני רוחו את כל האדם, ובגללם ועמם תתרומם מעלת הכנסיה הישראלית. שמור הוא הרעיון אז מכל חשש בליעה וטמעותן של ישראל בעמים, לעולם לא תטמע הנשמה באברי הגוף, וגם לא בכחותי החיוניים, כי סגולתה היא מיוחדת.

דרכנו בחיים הלאומיים וצדודם כלפי היחש האנושי הכללי ארבה היא מאד. ארבים הם חיינו וארבים הם, על כן, דרכינו. גדולים אנהנו וגדולות הנה משוגותינו ובשביב כל גדולות הן צרותינו, וגדולים גם תנחומותינו.

משנה ה היא אחת המשניות הארוכות במאמר הפלאי והנפלא הזה "אורות התחיה". במשנה ד עסקנו בצורך שיהיו מצויים באומה חסידי עליון, אנשי קודש, בעלי שאיפות אידיאליות עליונות. מבנה אורגני חברתי, השפעה הדדית של כל אברי האומה זה על זה. מתוך כך צריך לברר את מבנה האומה בצורה האידיאלית שלה, מלכות, נבואה, כהונה ומקדש. בירור מי אנחנו, ואי אפשר לוותר על זה, על השגב של האומה ועל תפקידיה מבית ומחוץ - לתיקונו של עולם.

ייחודית היא האומה הישראלית בהופעתה על פני במת ההיסטוריה האנושית, הדבר בא לידי ביטוי במטרותיה ושאירותיה ואורחות חייה. רבי יהודה הלוי זצ"ל בספרו "הכוזרי" מציין את תפקידה האלוהי של האומה הזאת במבנה הכלל אנושי:

"כי ישראל באמות הם בבחינת הלב באברים, שהוא כבד חולאים מכולם ורב בריאות מכולם".

כך מבואר הדבר בדברי ספר הזהר (חלק ג פרשת פנחס)

"דודאי אנו קרובין למלכא עילאה יתיר מכל שאר עמין ודאי הכי הוא. דישראל עבד לון קודשא בריך הוא ליבא דכל עלמא, והכי אינון ישראל בין שאר

אין לנו לאומיות שובינייט (=שוביניסטית) גרידא כשאר אומות העולם. לאומיותנו הלא היא תמיד גם קוסמופוליטית, תמיד גם אנושית כללית וגם עולמית כללית. כי אינה מיוסדת על ענייני חיי-השעה הרוחניים או החומריים של דורות האומה, כי האידיאלים העולמיים הנצחיים האינסופיים האלהיים אשר הובעו בראשית מטעו של עמנו ובאביב ממלכתו גנוזים הם בה ומקימים אותה.

לעולם היו לנו בפנימיות רוחנו יחסים קרובים עם כל העמים כולם, כל האנושות הגדולה, כל מרחבי ההווה".

### "וְהָאֲרֶכֶת יָמִים"

חיינו - ארוכים כמו שנאמר: "לְמַעַן יִיטֵב לְךָ וְהָאֲרֶכֶת יָמִים" לעולם שכולו טוב לעולם שכולו ארוך. חיים ארוכים משמעות הדבר - חשיבות החיים ומתוך כך נובעים הפרטים של החיים. מן הרב זצ"ל מבאר זאת (בסידור עולת ראייה)

"אורך החיים נובע הוא ממקור האידיאליות הנצחית של מטרת החיים כולם, כפי יסוד גניזתם בעומק המחשבה האלהית העליונה, שהיא נעוצה בעולם שכולו טוב ושכולו ארוך. מטרת החיים, שאיפות החיים, אומר החיים - מהיכן הוא נובע? ככל שנגביה עוף במבטנו אל שגב האידיאליות ומשם נחצוב את שאיפות חיינו ממילא חיינו יהיו ארוכים במובן של תוכן שנמשך מאין סוף ברוך הוא על פי דרכה של תורה"

אכן, אומתנו יכולה לשגות ולטעות, אך בשל כך אין זה אומר שנסתיימה הופעתנו על הבמה ההיסטוריה האלוהית, להיפך - הדבר אומר שנצטרך לתקן את אורחות חיינו ולהשיבם אל הרצון האלוהי, אמנם בשל כך 'תתארך' הדרך ההיסטורית, אך גם בזה ישנה תועלת לנו ולעולם כולו.

היחש של הלב בגוף שדמה הכוזרי את ישראל בעולם, הוא יחש חיזוני, שהוא מסמן כח החיים, הישראליים בעולם, אבל לא יחש פנימי, סימון המהותיות הישראלית. בערך זה אי אפשר להכניס את העם אשר לבדד ישכן ובגויים לא יתחשב בכלל האברים האורגניים של כל האדם, כי אם להעמידו במדרגת האצילות הנשמית לגויה הגדולה, שהוא מחיה אותה, משפר אותה, ומרוממה למעלת החיים העליונים.

וכמו שהנשמה האנושית בעצמה נעזבת ונרדפת היא מרוב בני אדם בעצמם, זכיותיה ותביעותיה אינם ניכרות, כמו כן הולך הדבר בכנסת ישראל בעמים, עד יפוח היום, ואור הנשמה יאיר בעולם. אז חדש על ציון יאיר".

מין הרב זצ"ל מבאר את המשל של רבי יהודה הלוי זצ"ל כמשל המתבונן על מירקם האנושות ברמה החיצונית הרואה את השותפות בין ישראל לעמים, אך למעלה מזה היא ההבטה הפנימית, המבינה שעם ישראל הינו במדרגה נשמית אצילית לכל העמים כולם, היא המחיייה אותם ומרוממת אותם לחיים אציליים עליונים.

היחס שלנו כלפי העמים הוא עמוק ומכובד, מצד אחד אנו ברעות עמוקה עם אומות העולם, ומצד שני עומק המטרה שלנו היא לקדש את שמו של הקב"ה בעולם. על היחס העמוק הזה של עם ישראל אל אומות העולם הבא לידי ביטוי בלאומיות הישראלית מצד אחד, ומצד שני הקוסמופוליטית הדאגה והאחריות לאומות העולם כותב רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל (לנתיבות ישראל - על הפרק) בדברים ברורים ומקיפים:

"כל עיקרו של מושג הלאומיות כמו שהוא שגור ומצוי עתה בשוקינו הלא כמו חדש וזר הוא בתוכנו, כמו מן החוץ בא לנו. לאומיות זו הלא סוף סוף אינה לגבי דידן אלא בבחינת "שם מושאל".

### גבורה ואומץ לב

"הפחדנות היא יראה רעה,

והיא מאבדת את הון יראת-שמים האמיתית ע"י תערובתה.

ע"כ צריכין להתחנך בחינוך של גבורה ואומץ לב,

ואז יהיה כלי מוכשר לקבל היראה שהיא בעצמה גבורה"

(מידות הראיה, פחד ב)



## ערך מלחמת הדעות (חלק ב')

מערכת חכמת הקודש, אורות הקודש, חלק א פרק י

אלדד פרי



הקהילה. היו אלו אותם יהודים שנמשכו לפילוסופיה כללית ולמדע החדש ואשר חיכו להזדמנות לצאת מהגטו היהודי הישר אל חיק אומות העולם ולנהוג כמנהגם. כנגדם היו יהודים שלא התעניינו בעירוב עם אומות העולם ואף לא בשינוי אורח החיים הדתי או הקהילתי. משאת נפשם הייתה שיפור החינוך היהודי שהתבסס על לימוד תלמוד בעיון, תוך פלפול רב ומייגע שאין בו תוספת לכוח החיים או להתפתחותם. השפה העברית פינתה את מקומה לאידיש, ואף הלומדים או הדורשים בעברית עיוותו את הנאמר. מדעי החול היו בעיניהם עניין שיש לשלב עם לימוד התורה כדי לשמור את התורה מעניינת, חיה ואקטואלית לחיים המעשיים.

לא ניתן לעסוק בצד ההיסטורי של תנועת ההשכלה במסגרת זו, מפאת קוצר היריעה, אך חובה עלינו להבהיר כי ראשוני המשכילים צמחו בבית המדרש, חלקם היו מוכרים כעילויים גדולים, הם שמרו על יהדותם ועל פי רוב גם על קיום מצוות. הקהילה היהודית באותן שנים לא יכלה להכיל את תנועת ההשכלה שהלכה והתפתחה במחצית השנייה של המאה השמונה עשרה. תגובת הקהילות היהודיות על פי רוב הייתה דחייה, איום בחרמות ואיסור גמור לקרוא את כתבי המשכילים. הקהילה הייתה צריכה להתמודד עם השלכות לא ידועות באם יקבלו או ידחו את המשכילים מחיי הקהילה.

בחלק הראשון של פרק זה ראינו כי דיעות שנראות נוגדות לחלוטין ואשר הביאו לוויכוחים, חרמות ולפילוג בדור מסויים, מצאו את הדרך לבסוף להתאחד ולהפוך לתורה אחת שלמה שמציגה תמונה כוללת. בחלק שעבר נגענו ברמב"ם ובחסידות. בחלק הזה ניגע בקצה המזלג בהתנגדות להשכלה, לתנועת המוסר ולציונות. את המשמעות של הדוגמאות הללו ויישומם בדברי הרב זצ"ל נראה אי"ה בפרק הבא.

### תנועת ההשכלה

במהלך המאה השמונה עשרה חלו תהליכים ותמורות בארצות רבות בהן חיו יהודים וביחוד במרכז ומזרח אירופה. השיח היה סביב שוויון זכויות, חירות הפרט, פלורליזם ונאורות. היהודים לא יכלו להישאר אדישים לכך. שכן עד אז, היה החינוך היהודי, רק סביב בית המדרש, כשזו הייתה גם האפשרות היחידה לחינוך בני הקהילה שבכל מקום. עתה, החלו האומות מאפשרים כניסה של יהודים אל המוסדות האקדמיים שלהן וליהודים רבים קסמה הרוח החדשה. במחצית השנייה של אותה מאה "פזלו" אל ההשכלה הכללית שני סוגים של יהודים: כאלה שקצה נפשם בחיי הקהילה כפי שהיו עד אז - היינו: סגורים, בעלי כפייה דתית בכל מישורי החיים ועם ענישה בחרמות ובנידוי למי שלא ינהג כפי החלטות

ולימוד המצוות המעשיות ובעיקר אלה שבין אדם למקום. הדיון בבית המדרש יכול היה לעסוק ימים רבים במלאכה מסויימת אם מותרת היא בשבת אם לא, אך כמעט ולא עסקו במצוות הרבות שבין אדם לחבירו. החברה היהודית קיימה את המצוות מתוך הרגל בלי לימוד מעמיק ובלי התעוררות לכוונה שלימה בקיום כל מצווה. כך מצוי היה לראות את כל הקהילה קמה באשמורת לאמירת סליחות, אך כמעט שלא עסקו בחרטה, בוידוי אמיתי ובבקשת סליחה בין אדם לחבירו.

תנועה זו חרטה על דיגלה את כל אלה ובאופן מפתיע התנגדה ללימוד קבלה. נוהג זה קנה לה מקום של כבוד בישיבות הליטאיות, המתנגדות ופחות בישיבות החסידיות.

עם קום תנועת המוסר חלקו ראשי ישיבה רבים על האפשרות של הכנסת תוכן שאינו לימוד הגמרא בלבד לעולם הישיבות. כמחצית מראשי הישיבות הליטאיות התנגדו וכמחציתם תמכו במהלך (בין היתר האדר"ת, חותנו של הרב זצ"ל, אשר שימש אז רבה של מיר). כיום, יש סדר קבוע ללימוד מוסר בכל עולם הישיבות.

כיום נראית לא מובנת ולא ברורה האמירה שהייתה 'התנגדות עזה לתנועת המוסר' בתוך עולם הישיבות, המהלך הזה הושלם מהר יותר מהדיעות המתנגדות האחרות והיום הוא כבר בבחינת קונסנזוס גמור, דוגמת הרמב"ם הנחשב כיום **אצל כולם** כאחד מגדולי הרבנים והחכמים בכל הזמנים אם לא הגדול שבהם.

### ההתנגדות לציונות

בסוף המאה ה-19 התהוותה והחלה לפעול התנועה הציונית. התנועה שמה לה למטרה לבנות בית לאומי בארץ ישראל. כמו כן שאפה התנועה הציונית להחיות את השפה העברית ולקבץ את כל היהודים למדינה היהודית העתידה לקום. ברור לכל, כי התנועה הציונית לא קמה על מצע ריק. הרבה לפני הקונגרס הציוני הראשון שנערך בבזל שבשוויץ בשנת 1897, ועוד לפני מה שמכונה על ידי

מן הצד האחד היה סיכוי כי המשכילים יעניינו את חברי הקהילה ברעיונותיהם, זאת על אף שלא היו עושים זאת חברי הקהילה מצד עצמם. מן הצד השני, דחייה טוטאלית של המשכילים תביא לאיבודם מכלל ישראל. מנהיגי הקהילות בחרו באפשרות השנייה. הם פחדו לסכן את כל הקהילה להשפעת המשכילים והתוצאה הישירה של דחיית המשכילים מחיי הקהילה הייתה הרסנית עבור הקהילות: ראשית, המשכילים הבאים (אחרי דור משה מנדלסון וראשוני המשכילים) עזבו כבר לחלוטין לא רק את חיי הקהילה, אלא גם את קיום המצוות. מאוחר יותר עזבו רבים מהם גם את היהדות. שנית, וזו תוצאה הרסנית יותר עבור הקהילות, היקף התופעה הלך והתעצם. לעוזבי הקהילה היו עדיין הורים ומשפחה בקהילה. אלה התעניינו במה שעובר על יקיריהם, גם אם עזבו את קיום המצוות. הקשר הזה הוליד תופעת נטישה רחבת היקף, עד שבתוך מאה אחת הפכו רוב יהודי אירופה לחילונים!

מלחמת החורמה של מנהיגי הקהל כנגד המשכילים, הביאה לתוצאה ההפוכה מזו שקיוו לה. בראי ההיסטוריה למדנו שבקשת המשכילים לעומק וידיעה הייתה הכרח. העולם התקדם הן בצד המדעי והן בצד המוסרי. העולם הכין את עצמו לחזרת הלאומיות הישראלית אל במת ההיסטוריה העולמית ועם ישראל דרש, מתוך אינסטינקט, שלא להישאר מאחור. כפי שנראה, חלק מגדולי הרבנים חזרו על טעותם זו גם כשראו שכבר הליכי הגאולה והפרידה מן הגלות קורמים עור וגידים והלאומיות הישראלית מקבלת מקום אצל אומות העולם. אך לפני כן עלינו להתייחס בקצרה אל תנועת המוסר.

### תנועת המוסר

עם התרחבות תופעת ההשכלה הקים רבי ישראל מסלנט (1883-1810; התק"ע-התרמ"ג) את תנועת המוסר. חלק מהבעיות שהפריעו למשכילים הפריעו גם לרבי ישראל מסלנט. היהודים בקהילה היו עסוקים מאוד בקיום

את ראשית צמיחת גאולתנו. הם עודדו את תלמידיהם לעלות לישראל ולנהל דו קיום עם העולים החילונים.

כנגדם, עמדו אותם צאצאים של ראשי הקהילות שהתנגדו למשכילים, והתנגדו גם הפעם. התנגדותם נבעה משתי סיבות עיקריות, האחת דתית והאחת חברתית:

הסיבה 'הדתית' הייתה האמונה שיש להמתין להליך ניסי, כדי ששעבוד המלכויות יגיע אל קיצו. חלקם ציטטו את הגמרא בכתובות (דף קיא, א) שהקב"ה השביע את עם ישראל שלא למרוד באומות ולא לעלות לארץ ישראל עד שיודיע לנו על כך. אמירת גדולי ישראל שזמן השבועה הסתיים 800 שנה לפני כן, היינו 1,000 שנים לאחר החורבן לא עשתה רושם על המתנגדים, זאת למרות שגדולי ישראל מכל הזמנים אמרו זאת, כגון: הרמב"ן, רבי יהודה הלוי, רבי חיים ויטאל (מהר"ו), בהקדמה לעץ חיים) הגאון מווילנה, הבעל שם טוב ועוד רבים.

הסיבה 'החברתית' ברורה - והיא קשורה לרתיעה משיתוף פעולה עם ההנהגה, משום שמנהיגי התנועה הציונית היו חילונים שאינם שומרים תורה ומצוות.

מחלוקת זו נמשכת עד היום, אם כי בשני העשורים האחרונים נראים 'סדקים' מסויימים אצל מרבית המתנגדים.

ההיסטוריונים "העלייה הראשונה" בשנת תרמ"ב, 1882, החלו יהודים לעלות כקבוצות לארץ ישראל.

בין השנים 1700-1880, עלו לארץ ישראל שיירות עולים עם רבנים שהנהיגו את קהילותיהם, ביניהם, אך לא רק: רבי יהודה החסיד, רבי עמנואל חי ריקי, רבי גדליה חיון אשר ייסד את ישיבת המקובלים "בית אל" בירושלים, הרב חיים אבולעפיה שייסד את היישוב היהודי בטבריה, רבי משה חיים לוצאטו (הרמח"ל) רבי חיים בן עטר ועוד רבים.

ב 1764, החלו להגיע קבוצות עולים מתלמידי הבעל שם טוב וב 1772 החלו לעלות תלמידי הגאון מווילנה. ב 1777 הגיעו 300 חסידים עם רבי מנחם מנדל מויטבסק תלמיד המגיד ממזריטש ובאותו הזמן עוד 130 עולים מטוניס.

בשנת תר"מ, נפטר בדמנהור שבמצריים רבי יעקב אבוחצירא המכונה "אביר יעקב". רבי יעקב אבוחצירא ניסה שש פעמים לעלות לארץ ישראל. בפעם האחרונה עשה את דרכו ממרוקו דרך טוניס, לוב ואלג'יר תוך שהוא מביא איתו מחנה הולך וגדל של עולים. עם פטירתו במצרים בדרכם לישראל התפלג המחנה. חציו השלים את העלייה לארץ וחציו שב על עקבותיו.

בשנת 1881, ערב העלייה הראשונה כבר מנה הישוב היהודי בארץ ישראל 25,000 איש. כולם דתיים שומרי מצוות ומקווים לגאולה שלימה וקיבוץ גלויות. ייסוד הישוב היהודי בארץ ישראל, קרי הציונות הדתית, הוא 'ראשית צמיחת גאולתנו'.

אך כדי להשלים את המהלך היה צורך בעלייה גדולה של יהודים מכל העולם. את המשימה האדירה הזו **שהשלימה את עידן הגאולה משעבוד מלכויות השלימה התנועה הציונית.**

חלק קטן מהרבנים תמך ועודד את התנועה הציונית. על אף שכל הרבנים שתמכו בציונות היו שמחים לראות את כלל היהודים שומרי מצוות, הם לא נתנו לתופעת החילוניות להרוס



"צריך שיתגדל הרצון בכלל בכחו השלם  
ואח"כ מפתחים אותו בקודש,

ודרך החינוך הרגיל צריך להיות  
בין לגדולים בין לקטנים -

הגדלת הרצון והגברתו וצחצוח טהרתו  
ותעופת האידיאליות שלו כאחת"

מידות הראיה, רצון א

# ההיסטוריוסופיה של הרב קוק

(חלק ה)

הרב אורי שרקי



## הולדת 'הדתיות'

בפרק ה אומר הרב:

כל אותה הפרטיות, המעשית - של שמירת תורה ומצוות ודקדוקיהן הפרטיים, והעיונית - של הדעות והאמונות על-דבר 'צורך חיי-הנצח' האישיים הפרטיים ו'קבלת הפרס' של היחידים, אשר מקודם נתגלתה ונתקיימה בחיים מתוך הופעת האידיאה האלוהית, בתור נשמת האומה הכללית וכלולה הייתה באוצרה העליון ולא הייתה נכרת ובולטת כלל בפני אורה הכללי הגדול של זו האידיאה האלוהית הישראלית כנר לפני אבוקה וכשרגא בטיהרא, היא החלה עתה, בסלוקו של האור הכללי הגדול בימי הבית השני, להקבע ולהתבלט באפיה הפרטי המיוחד. אז באה תחת האידיאה האלוהית בעצם רוממותה, ועל ידי גניזתה של זו, תולדתה: האידיאה הדתית, במלא צביונה והרחבתה.

בימי בית שני נולדה 'האידיאה הדתית', כלומר תכנים אלוהיים שפונים אל היחיד, אשר קודם לכן לא היו. בספירות הקבלה מצב זה מכונה 'מידת היסוד' - החיבור בין התפארת למלכות. באותה תקופה הצדוקים היו 'ריאקציונרים'. הם לא השכילו להבין שהעולם השתנה. הם חיו בתקופה הפוסט-נבואית אבל עולם המושגים שלהם נשען על התקופה הנבואית, כך שמבחינתם - אם בזמן הנביאים לא דיברו על העולם הבא, משמע שאין עולם הבא. הם לא הבינו שעד אז אבותינו לא דיברו על כך מפני שלא היה בזה צורך...

ניתן להוכיח על פי מחקר שהאמונה בהישארות הנפש הייתה קיימת אצל אבותינו. יש ספרות רבנית עניפה סביב השאלה מדוע העולם הבא אינו מוזכר בתורה. אבותינו האמינו בעולם הבא, אבל הם לא ניסחו זאת כך ולא השתמשו במונח 'עולם הבא'. באופן כללי אפשר לומר שהם לא עסקו בזה מחוסר עניין.

גם אם נשאל יהודי בימינו אם הוא מאמין בתחיית המתים, הוא יענה בחיוב. ואם נשאל מה צפוי להיות בזמנים האלה, הוא יאמר שהדבר 'לא מעסיק אותנו'. הוא טרוד בבעיות הרבה יותר מיידיות, ולכן הנושא כלל לא מצוי בעולם המחשבות שלו.

בהמשך הפרק אומר הרב:

אבל חשכת הלילה היא שגרמה להרחיב את חוג הרעיון של האדם, בהעיפו עין השמימה על מרחבי אין קץ ועולמיהם. וחשכת חרבן בית ראשון וסילוק השכינה העליונה, האידיאה האלוהית, מהתגלות בהווה באוצר החיים של האומה, היא שגרמה להרחיב את אופק המחשבה של האומה ולעדנה בנשיאת עין למרחקים, ולפרט את מה שהיה גנוז ובלוע בזיו אורו של הכלל כולו.

הלמודים הגדולים והעמוקים המתפרצים למעלה מהחושים והגבולותיהם ונושאים דעם למרחקים, על אותן הגדולות של חיי העולם הבא ותחית המתים, וחיי הנצח בכלל, בכל חליפותיהם ושנויי צביוניהם,

## הרגש הדתי

בהמשך דבריו, מותח הרב קוק ביקורת חריפה כנגד הנצרות והרגש הדתי הנוצרי, ואינו חוסך שבטו גם מ'החברתיות' המודרנית, הרעיון של החברה.

'הרגש הדתי', שבא לבדו תחת האידיאה האלוהית, הוריד את הגבורה העליונה האידיאלית אשר לנשמת האדם עשר מעלות בשפל.

הדתיות דורשת מן האדם רצינות חמורת סבר, עצבות. זה מכונה 'הייראטיזם', מין התנהגות של קודש.

חל הששון הפנימי, אפסה העצמה הרוחנית העליונה, המשוה את רגלי האדם כאילות, המנצחתו בנגינותיה ושירת עדנה, ויבא סגנון של פרושיות של 'מה חובתי ואעשנה' בעבדות קטנה מלאה זועה ורפיון. ולעומת אותה הירידה של הגבורה העליונה אשר לאורה האלוהית, בחיי הצבור וחיי היחיד המעורבים בו, ירד גם כן הרעיון הלאומי ממשגב אידיאליותו האדירה והקוסמת, ויהי ל'רעיון מדיני', למין 'מסחר המתפשט על נפשות רבות' 'המדינה היא חברת אחריות גדולה'.

אלה ציטוטים בסגנון ההגות המדינית-חברתית של רוסו, הובס, וכדומה.

הירידה הכפולה (גם האלוהיות וגם הלאומיות איבדו את ערכם) מרום מעלת האידיאה האלוהית אל התכונה הדתית ועל ידה, ממעלת הגבורה הלאומית אל השיטה המדינית, נטלה את זיו החיים מן העולם, והופעת נשמות גדולות הייתה לחזון יקר מאד. אפסו גבורי חיל ענקיים, וירבו במקומם עסקנים נמוגים, ודלי מעש, בוסים בטיט חוצות של רעיונות קטנים, שיש בהם מיני מסחרים חמריים ורוחניים.

## שיבת ציון - החיבור בין האידיאות

כל זאת, עד אשר עם ישראל יחזור מחדש לחבר את שתי האידיאות. בית ראשון גילה את קדושת הכלל ובית שני את קדושת הפרט. אבל לא ניתן לחיות רק ככלל או רק כפרט, יש צורך לחבר בין הכלל לפרט.

בית ראשון היה שייך לנביאים ובית שני לחכמים.

אלה אשר היו מקודם קנינם של יחידי סגולה, נעשו עתה לקנין כללי לאומה, על ידם שאפה רוח.

כאשר השמש מאירה ברקיע לא רואים את הכוכבים, וכשהיא שוקעת רואים גם כוכבים מרוחקים אלפי שנות אור. 'האידיאה האלוהית' נגזזה, דבר שגרם להשתוות בין העולם הרוחני של עם ישראל לזה של הגויים, להיווצרות של גשר דתי בין ישראל לעמים. כך נוצרו הדתות אצל העמים, והדתות שופטות את היהדות כדת בין הדתות. בזמן הזה אפשר לדבר על מושגים כגון אחווה בין-דתית.

כך אומר מן הרב קוק זצ"ל:

מזה החל אותו הזוג המשונה, שאי אפשר שיעלה יפה, של הדתות הקיימות בעמי הקולטורה שבזמנינו: חלקים מיוחדים של האורה האלוהית של היהדות, בצורה מטושטשת ונדעכת ממקורה,

לוקחים קצת מסורת יהודית.

עם יסוד הרעיון האלילי וכל זוהמת הברבריות שבקרבו, מצד המשפיעים, העסקנים, שנעקרו מבית חייהם, ומצד המקבלים, העמים עצמם, שהטבע האלילי הוא יותר קרוב להרגשתם, ביסוד הרגשתם הלאומית והחברתית. כי לא אותם, כי אם אותנו, נשא ד' על כנפי נשרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה. ו'ענבי גפן בענבי הסנה הוא דבר כעור ואינו מתקבל'.

גם הרעיון של נועם החיים אבד. מכאן ואילך החל האדם לשאול את עצמו: מהי משמעות החיים? ומהי תכלית חייו? שאלות כאלו מופיעות כאשר החיים אינם מלאים בנועם. כתוצאה מכך נולדת דת חדשה, נטולת אלוהות: הבודהיזם.

ומתוך ההרכבה המשונה הזאת של שני היסודות המקוריים האלה, היהדות והאליליות, אשר בעקב הפרוד שגרמה השפלת חיי המעשה לאידיאה הלאומית הישראלית מעל האידיאה האלוהית, מקור חייה ואור ישעה, מתוכה באה אותה ה'דתיות' המצויה עתה בעולם בכלל, שאלוהים סר ממנה.<sup>1</sup>

1. פ' ניטשה לא היה מנסח זאת טוב יותר. אלבר קאמי כתב שההוכחה לכך שאין אלוהים, היא שיש כמרים.

ואמנם הזמן עשה את שלו וחושך הגלות גם הוא פעל את פעולתו. פיזורה של כנסת ישראל בעולם הכריע הרבה לצד הטוב את מהלך העולם הכללי. ביטול המרכז הלאומי הפסיק את המחשבה המוטעת לחשוב את ההכרה האלוהית העליונה רק לנחלה מוגבלת בתחום גיאוגרפי מיוחד ובממלכה מיוחדת, 'ועיניכם תראינה, ואתם תאמרו: יגדל ד' מעל לגבול ישראל'. ורעיון זה, הנראה כבודד, עזר הרבה לבחירות המושגים הראשונים בכלל והשפעתם לטובה.

ואז מגיע זמן שבו האומה מרגישה את ביטחונה הפנימי,

ירושלים "לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה",

והיא יודעת שהגיע זמן האיחוד והמיזוג של האידיאות. לכן לא צדק הסופר ש"י הורוויץ כשטען כי סיימו את תפקידו. למעשה רק עתה אנחנו מתחילים למלא את התפקיד החשוב והמכריע יותר בתולדות האנושות. הרב קוק מסיים את מאמרו במילים טעונות המשמעות:

"תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה".

"חכם עדיף מנביא" אמרו חז"ל במסכת בבא בתרא (דף יב, א) והכוונה היא לכך שהחכם יעיל יותר. הוא מצליח היכן שהנביא נכשל. אבל החכם הוא קטן והנביא גדול, ויש צורך לחבר את הגדלות עם הקטנות.

הסינתזה הזו היא המשימה של שיבת ציון, כמבואר בפרק ו של המאמר. בפרק זה עובר הרב לדבר בצורה אקטואלית יותר על החיבור בין שלוש האידיאות. כאשר האידיאה האלוהית והאידיאה הלאומית קמות לתחייה, הן מרוממות יחד איתן את שרידי ההשפעה של האידיאה הדתית. אז נוצרת סינתזה משולשת, אידיאה אלוהית-דתית-לאומית, ומתוך כך נולדת גם השפעה אוניברסאלית.

ההכשר של הרוח הלאומי של כנסת ישראל להתנער ולקום לתחייה, תלוי הוא במדת אפשרותו לקבל את האורה האלוהית העליונה, להיות לו לנשמת חיים.

הדבר מבואר גם במקורות אחרים בכתבי הרב קוק זצ"ל. מאחר שמוטל עלינו להכשיר את עצמנו לקבלת האידיאה האלוהית, הכלי הדתי נשבר; הוא צר מלהכיל את המשימה הלאומית וכבר אינו ממלא את תפקידו. מדובר בלאומיות שצריכה להכיל בתוכה אלוהיות ולא דתיות.

## ספן אלוזר הצפון

BEIT  
BARAV  
HOOR

## ספן אלוזר יהודה

בעקבות הראי"ה קוק זצ"ל

רחובות, נס ציונה,  
ראשון-לציון ומזכרת בתיה

בעקבות הראי"ה קוק זצ"ל

אזיבור הרב  
ימים ראשון ושני,  
ז' - ח' באייר תשע"ח  
(22-23.4.18)

מתאים לבתי ספר, קהילות,  
חדרי מורים ועוד...

טיול קסום בעקבות 'מסע המושבות'  
שעשה הרב קוק אל מושבות החלוצים  
בשנת תרע"ד (1914),  
בכדי להרבות בקירוב לבבות -  
בין חלקי העם השונים.

היכרות עם אנשי העליה הראשונה:  
החזון, הקשיים וההצלחות...  
והקשר המיוחד שהיה להם  
עם הראי"ה קוק זצ"ל

על כל זאת ועוד בסיום  
מרתק ומעורר השראה

לפרטים והזמנות: 02-623-2560



# אהבת ישראל

## מידות הראיה - אהבה, פיסקה ט

### הרב יצחק חי זאגא



במסכת מועד קטן (דף כה,א) אומרת הגמרא, שגם יהודי שאינו שומר מצוות, יציאת נשמתו בעת פטירתו, היא כמו ספר תורה שנשרף. ויש להבין, איך ייתכן הדבר? הלא מדובר ביהודי חוטא, כיצד הגמרא מכנה את נשמתו 'ספר תורה'!?

אומר אליהו הנביא, (כתנא דבי אליהו רבה יד)

"שני דברים יש בעולם ואני אוהבם בלבבי אהבה גמורה, ואלו הן תורה וישראל, אבל איני יודע איזה מהם קודם. אמרתי לו בני דרכם של בני אדם אומרים - התורה קדמה.. אבל אני אומר - ישראל קדמו, שנאמר 'קודש ישראל לד' ראשית תבואתה'.

האמירה שישראל קדמו לתורה, אומרת למעשה, כי הקב"ה כביכול הסתכל בנשמת ישראל וברא את התורה. התורה נבראה על מנת לגלות את ספר התורה השורשי יותר, החקוק בעצם הוויית הנשמה הישראלית. כל יהודי מצד עצם נשמתו הוא ספר תורה ממש.

לכן אומר לנו מרן הרב זצ"ל, שהצד היקר והטוב שבאדם, הצד הנשמתי הקדוש והטהור, גם אם מדובר באדם נשחת, הוא הרבה יותר עצמי וטבעי לו, מאשר 'מקריו הפחותים', החטאים המקריים שנדבקו אליו כטפיל חיצוני זר זמני וחולף.

### היחס לעם הארץ

על כן קריעת עם הארץ כדג היא דווקא מגבו, ולא מצד פניו שבהם אור הצלם.

"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: עם

ט. אדם נשחת ראוי לשנאתו רק מצד חסרונו, אבל מצד עצם צלם אלהים שלו ראוי להוקירו באהבה, גם לדעת שמציאות יקרת ערכו היא יותר עצמית לו ממציאות מקריו הפחותים. על כן קריעת עם הארץ כדג היא דווקא מגבו, ולא מצד פניו שבהם אור הצלם.

.....

אדם נשחת ראוי לשנאתו רק מצד חסרונו, אבל מצד עצם צלם אלהים שלו ראוי להוקירו באהבה.

למדנו בפיסקאות הקודמות, כי יש לשנוא אדם שנשחת במעשיו, רק מצד חסרונו, מצד מעשיו הרעים, ולא באופן גורף. כי גם באדם נשחת, יש צד של צלם אלוקים, המהווה את עצמותו הפנימית, שאותה ראוי להעריך ולכבד באהבה.

### העצמיות האמתית

גם לדעת שמציאות יקרת ערכו, היא יותר עצמית לו, ממציאות מקריו הפחותים.

גם כשמרבית נפח פעילותו של אותו אדם נשחת, היא בעלת אופי חוטא, לא זה הוא העיקר. כי כאשר יהודי חוטא, הרי הוא רק מקרה. שכן אין לחטא שורש בעצמות נשמתו של היהודי. הנשמה עצמה היא קדושה וטהורה, חלק אלוה ממעל. החטא הוא מקרי, זמני, חיצוני בלבד. כמו כתם שניתן לכבסו, ולא יותר.

הנשמה השוכנת בכל יהודי, צמאה לאל חי. מבקשת אור וטוב, חיים אלווקיים. זהו טבעו העצמי האמתי של כל אדם יהודי, גם אם כלפי חוץ נראה הוא רחוק מאד.

האור העצמי של הנשמה, והמעין הנשמתי מקור כל הכח של האדם, נסתם. האדם מתחיל לחיות על רעיונות של אחרים, מחשבות זרות שאינן מתאימות לעצמותו האמתית. כשהנשמה אינה מאירה את האדם, פראיות גופו מתגברת. האדם מוצא את עצמו בשממה רוחנית, הריסה כללית, חלש וחסר כח לעמוד בפני רודפיו. כן הוא באשר לאדם הפרטי וכן הוא באשר לצבור הכללי.

**והנה תבוא הגאולה! הרוח הפנימי יצא ממחבואו, יעמד על בסיסו העצמי.. ומחשבתן של ישראל, הקודמת לכל, תאיר בראשית עז מקורה על כל אותיותיה של תורה.**

אחרי תקופה לא נעימה בה עם ישראל, עם הקודש, שכח את מהותו, שכח את שמו, תבוא אז בעזרת ד' הגאולה. הרוח הישראלית הפנימית העצמית תצא ממחבואה, ותעמוד על בסיסה העצמי. לא עוד חיקוי זרים, ולא עוד שכחה עצמית. מחשבתם של ישראל, השורש האלוקי העליון של נשמותינו, שהיא קודמת לכל, ושורש הכל, תאיר באורה הראשית האצילי, על כל אותיות התורה, והתורה עצמה תתגלה לישראל כתורת חיים עצמית וטבעית.

**'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא', 'הנני פותח את קברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, ונתתי רוחי בכם וחייתם'. לשעבר - תורה נתתי בכם, לעתיד - חיים אני נותן לכם. נשמת ישראל, מקורה של תורה, תמצא את עצמה, ובמוצאה את עצמיותה, יתנוצצו לפנייה כל אותיותיה של תורה, בתפארת זיו החיים שלהם.**

היחס לתורה, כמערכת של חוקים ואיסורים, יתעלה להכרת התורה כאור החיים העצמי, הזורם בתוך עצמות נשמותינו.

**מזוהר צפיית ישועת הכלל יאיר אור הפרט, שאין בו אלא מה שבכלל! "והיה הנשאר בציון והנוותר בירושלם קדוש יאמר לו" - "כל הכתוב לחיים - בירושלים".**

מישועת הכלל, מהתגלות אור החיים הכלל ישראלי, שיכיר וימצא את חיי התורה שבו בעצמותו, יאירו גם הפרטים, וימצאו שכל אחד מהם בנשמתו העצמית שהוא יונק ומקבל מן הכלל, הוא כמו אות של חיים בספר התורה הירושלמי, במהרה בימינו אמן.

הארץ מותר לקורעו כדג. אמר רבי שמואל בר יצחק, ומגבו' (פסחים דף מט, ב). אמנם כתב בעל חוות יאיר (בסימן ט), שהיום אין לנו עם הארץ כפי שהיה בזמן חז"ל. מכל מקום, פירש לנו המהרש"א, שאין הדברים כפשטן, ואין הכוונה שמותר היה להרוג עם הארץ חלילה, אלא "רמז - דדמו מותר ליטול על ידי ביוש". היינו, מותר לבייש עם הארץ, כדי להרחיקו ממעשיו הרעים, ולהרחיק אנשים אחרים מללכת בדרך זו.

מעין זה, פסק גם בעל החפץ חיים (בהלכות לשון הרע, כלל ה' ז') שמותר לגנות ולכזות אפיקורסים הכופרים בתורה או אפילו בחלק ממנה, וכן את מי שמוחזק לרשע. ראה שם פרטי ההלכה. אמנם רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל אמר, שהוא היה 'מוותר' על ההיתר לדבר לשון הרע אפילו על אפיקורוס (שיחות הרצי"ה ויקרא עמ' 175).

לענייננו, אומר הרב, שגם דברי חז"ל על ביושו של עם הארץ, הבא בביטוי של קריעתו כדג, היא דווקא מגבו, ולא מפניו. משום שבפני האדם שוכן אור הצלם אלוקים שבו.

## חזון הרב

בחזונו ראה מרן הרב זצ"ל, את עם ישראל החוזר לעצמיותו הקדושה, ומתנקה מחטאיו, על ידי אור החיים הזורח באדמת ארץ ישראל, לתוך הלבבות, ומשיבים בתשובה.

כך כתב, בספרו "אורות הקודש" חלק ג, מוסר הקודש (פרק צה)

**כל החולשות הגופניות והרוחניות, כל המחשבות הפסולות, וכל הרעיונות המדלדלים.. באים רק מחסרון הארה של הנשמה העצמית.**

הנשמה שלנו, היא מקור החיים ומקור הכח שלנו. כשהנשמה העצמית שבתוכנו אינה מאירה כראוי, באות כל החולשות הגופניות והרוחניות, המחשבות הפסולות והרעיונות המחלישים.

**על ידי מעשים רעים ונטיות עכורות מתחשכת אורה של הנשמה, ומענינה נכבש, והאדם סופג לו את רוחניותו מכלים אחרים, מרשמי חוץ.. אז התוכן הפראי של הגוף מתגבר, בצורה של שממון ושל הריסה והאדם הולך בלא כח לפני רודפיו..**

מעשים רעים ונטיות עכורות, הם שמחשיכים את

## 'התקשורת' - מונח 'חדש' ואופי ישן...

הרב יוחנן פריד



**טוב וישר!** וכן באשר לתכניו ולשיטותיו. הרב עוסק במוסדות החינוך ודן בתפקידיהם ובאופיים של המחנכים, וכן מרחיב על הזיקה של החינוך לשאיפותיו ולמטרותיו הנצחיות של עם ישראל, היינו הייעוד של 'לקרוא בשם ד'!

האיגרת מופנית אל **'עורך נכבד ואהוב!** וכאמור מסיימת בברכה מיוחדת של הרב באהבת (כהן!) **'הרוצה פועל ידיו'.**

רבנו הרצי"ה זצ"ל, הוסיף בעריכתו וגילה לנו בראש האיגרת כי היא הופנתה לעורך **"החבצלת"**, באותם ימים.

אכן, עדיין יש צורך להבין: מה ראה הרב לעסוק בענייני החינוך באיגרת ארוכה מעין זו.

דברים אלו יביאונו אל סיפור העיתון "החבצלת" ואל סיפורה המרתק של העיתונות באותן שנים בהן אנו עסוקים.

**"החבצלת"** - נקרא בשם 'כתב עתי לבית ישראל' נוסד בשנת תרכ"ג (1863) יצא לאור בירושלים והתקיים כ-40 שנה. מייסדו היה ר' ישראל ב"ק ויותר מאוחר היה עורכו חתנו ר' ישראל דוב פרומקין שניהם מאנשי היישוב החסידי הישן. בתחילת דרכו הופיע בערך פעמיים בחודש ולבסוף יצא לאור שלוש פעמים בשבוע. העיתון העמיד בראש מעייניו את ירושלים וענייניה, ונוסד כמתחרה לעיתון **"הלבנון"**. ולעמדותיו.

ה"חבצלת" ייצג את קולם של החסידים ובמידה מסוימת גם את קול הספרדים בירושלים ובארץ, בכל גיליונות העיתון הוקדש מדור מיוחד ליישוב

במאמר קודם עסקנו, רק בשורות ספורות, בפגישתו ביפו של מרן הרב זצ"ל עם קבוצת הסופרים, ועם צמיחתה של הספרות החדשה בשיבת ישראל לציון. משמעות פגישה ייחודית זו קשורה ליחסו של הרב לכשרון הכותבים ולכתיבה, ולחשיבותה בחיי הרוח של הארץ ושל היישוב החדש ההולך ונבנה בה.

בהמשך ובתוספת יובאו להלן ציטוטים ממשפטי הסיום (הנראים חתומים מעט...) של אחת מאיגרותיו משנת תרס"ט (1909) (אגרות הראיה א, איגרת קע, עמ' רכ) ופתרונם.

כותב הרב:

**"...זאת הייתה כוונתי בשיחה הקטנה אשר הבעתי אותה בעת שמחת תורתנו הקדושה בבית המדרש הגדול, להמוסד הקדוש 'שערי תורה' שהראוני שהובאה בעיתונך היקר נומר (מספר) 11, ידידו מוקיר ערכו ורוצה פועל ידיו, באהבה..."**

הסבר הדברים: הרב מתאר בקצרה תמונת מצב של 'שיחה קטנה' ב'עת שמחת תורה' (בזמן ההקפות?) בבית המדרש של המוסד 'שערי תורה', אשר בנוה צדק, וזו שיחה עם **עורך העיתון** (מי הוא? ומהו 'העיתון'?) אודות ידיעה שנתפרסמה בו.

כאמור, אלו הן השורות האחרונות של האיגרת, אך בדיקה מהירה של כל האיגרת תברר לנו כי לפנינו איגרת ארוכה, ובה דברים של עומק בענייני החינוך הראוי. **"מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתוקנת..לעשותו**

בסיפורנו דלעיל, נראה, כי הולכי רכיל הביאו לפניו בלשון "כתוב בעתון..." דברים שלא אמר, וכמוכן שהרב ראה צורך ברור "להכחישם" או "להעמיד דברים על דיוקם" וכו' (ואפילו תוך כדי 'ההקפות' בשמחת תורה...) זהו אם כן פשרם של השורות האחרונות באיגרת המובאת לעיל. (התיאור מוכר לנו גם בזמננו, הלוא כן?!)

בחלק א של הספר "אגרות הראיה", נמצאות מספר איגרות נוספות המלמדות על התייחסותו של הרב לעיתונות (ובעיקר ל"חבצלת") כגון באיגרת סא, אשר בפתיחת דבריו הוא תובע במפגיע מן העורך לפרסם דבריו **כצורתם (!)** וכן שייזהר להביא רק מה שהוא לצורך העיתון, להתרחק **מלזות שפתיים** וכן לא **'דברי גיזום'** ... ועוד. (איגרת סא בעמ' 50ט).

**הוא שאנו יודעים: סדנא דארעא - חד הוא! ודי לחכימא.**

### המשך המאמר מעמ' 3

בתפילה? על כך משיב הרב, שהקב"ה יכול היה לתת לנו את השפע האלוקי בכל מקרה. אולם, רצתה ההשגחה העליונה ש"יהיו המקבלים מוכנים". כלומר, אם אנחנו מתעלים או ראויים לשפע האלוקי. ואם לא, אין לנו זוכים לקבלו.

עכשיו ניתן להבין גם את תפילתו של הקב"ה. שכן כאן גילתה לנו הגמרא "סוד מטוב ההנהגה האלהית".

מה יהיה אם ניסה האדם בכל מאודו להתעלות אך קשה היה לו הדבר. התעלה - אך לא די. האם במקרה כזה ד' מעלה אותנו למעלה! או מנסים את שלנו והוא משלים את חלקו.

מספרים, הרב זצ"ל סרב פעם להיענות להזמנה לבוא להיות סנדק. וכששאלו אותו מדוע? השיב: "ליהודי זה דאגתי לסרטיפיקט - אך הוא לא ידע אפילו לומר תודה..."

הדבר הראשון שעושה אדם יהודי בבוקר הוא לומר תודה. מי שאינו יודע זאת, אינו ראוי שאבוא לשמחתו. או נבקש, נשבח ונודה. והקב"ה ישלים את מה שאנחנו לא הצלחנו.

הארץ ובו ידיעות על הקמת והתפתחות היישוב בארץ.

דא עקא, שתיאור תמציתי זה של העובדות מכסה קמעא על ויכוחים מרים שהתחוללו במשך הזמן ביחסים שבין העיתונים הללו ובין עורכיהם. (בשלב מסויים עובר 'הלכנו' לפריס!) יחסים אלו השפיעו והושפעו מן המתרחש בחיי הארץ. לויכוחים - היו כמוכן שורשים עמוקים הקשורים לאופי החיים וכן לאי הסכמה בשאלות היסוד של החיים היהודיים, כגון "תורה עם דרך ארץ" "הרבנים ותפקידם" ועוד ועוד. מאידך היו הויכוחים והריבים גם אודות סגנון החיים, והם לוו ברכילות צעקנית ובלשון הרע נוטף ארס...

קולות אלו הגיעו כמוכן עד לקהילת יפו, עד לבית מרן הרב זצ"ל. מחד - ראה הרב חשיבות גדולה בטיפוח הכתיבה והכתבים ובנקיטת עמדות תואמות להשקפתו, ומאידך - ביקש לשמור על 'טוהר המחנה'.

**רחמי על מדותי, ואתנהג עם בני מדת רחמים, ואכנס להם לפני משורת הדין. (ברכות ז, א)**

מהי משמעות הקביעה שהקב"ה מתפלל? ואם כבר הוא מתפלל מדוע בנוסח זה?

מרן הרב זצ"ל מהלך בדרך נפלאה. אם ברצוננו להבין מהי משמעות הקביעה שהקב"ה מתפלל, עלינו להבין קודם מהי משמעות התפילה שלנו. מהי בעצם תפילה? והרב משיב תשובה מפתיעה: "תכלית התפילה אצלנו היא להתרוממות הנפש שתהיה מוכנת להתנהג במעלה יותר רוממה משהיא מתנהגת".

התפילה היא מעלית. תפקידה, לרומם אותנו ולקרר אותנו אל הקב"ה. היאך פועלת התפילה למימוש מטרה זו? וכיצד פועלים שני החלקים למימוש מטרה זו, השבח והבקשה?!

קל יותר להבין את מקום 'השבח' בהגדרה זו. הסיפור בשבחו של מקום אינו בא לשנות את הקב"ה. הוא אינו זקוק ליחסי הציבור שלנו. העיסוק שלנו בשבחו של מקום, מקרב אותנו אל הקב"ה ומרומם אותנו.

ומה מקומה של הבקשה בתהליך העלייה שלנו

# חכם משקיע היום בפתח תקווה של מחר



מילר מילר פוינט

## כל הדברים הטובים כבר בפנים...

✓ מפרט טכני עשיר ומפנק ✓ מרפסת סוכה ✓ מעלית שבת

בואו להבטיח את מקומכם בפרויקט המגורים הנחשק בשכונה הכי צומחת במרכז פתח תקוה, בצמוד לשוק המתחדש ולצירי תנועה מרכזיים ותיהנו מחווית מגורים מושלמת בדירה מרווחת עם מרפסת סוכה ומעלית שבת.

ההזדמנות שלכם ליהנות כבר עכשיו מנכס מניב במיוחד

**\*5066**

[www.perinadlan.co.il](http://www.perinadlan.co.il)

דירות 3/4 חדרים החל מ-  
**1,190,000 ₪**  
הון עצמי נדרש 530,000 ₪

שרי נדל"ן  
מקבוצת אלדד מ"ר

\*בכפוף לתנאי החברה.

BEIT HARAV  
KOOK

בית הרב  
קוק

'בית הרב' | חזאת לראי"ה (ע"ר)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560  
[www.beit-harav.org.il](http://www.beit-harav.org.il) [beitharavkook@gmail.com](mailto:beitharavkook@gmail.com)

אור לציון  
בית ישראל

אור לציון  
בית ישראל

אורות אברהם  
מוסיפים אור



רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה  
טלפון 052-388-3322 [www.erotavraham.com](http://www.erotavraham.com)

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור